

учащегося: индивидуально-массовая тренировка, работа в парах, в группах. Поэтому при оценке выполнения стратегических упражнений большее значение приобретает взаимо- и самооценка. Большие возможности в плане организации контроля стратегических упражнений может предоставить применение специальных компьютерных программ, однако данная проблема нуждается в дальнейшей разработке.

Используемая литература:

1. Авдеева И.Б. Инженерная коммуникация как самостоятельная речевая культура: когнитивный, профессиональный, лингвистический аспекты. – М. : Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2005. – 368 с.
2. Азимов Э.Г. Теория и практика преподавания русского языка как иностранного с помощью компьютерных технологий : дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1996. – 275 с.
3. Вятютнев М.Н. Теория учебника русского языка как иностранного. – М. : Русский язык, 1984. – 144 с.
4. Давер М.В. Мотивационно-стратегические аспекты личностно-ориентированного обучения языкам на начальном этапе. – СПб : Златоуст, 2006. – 261 с.
5. Друзь А.В. Учет национально-методических традиций в практике преподавания РКИ в условиях русской языковой среды : дис. ... канд. пед. наук. – М., 1992. – 186 с.
6. Ливер Б.Л. Методика индивидуализированного обучения иностранному языку с учетом влияния когнитивных стилей на процесс его усвоения : дис. ... канд. пед. наук. – М., 2000. – 192 с.

Давер М. В. Актуальні аспекти особистісно-орієнтованого підходу.

Особистісно-орієнтований підхід є одним з пріоритетних напрямків сучасної лінгводидактики. У статті аналізуються існуючі варіанти технологічного втілення його основних принципів. В якості основних факторів управління особистісно-орієнтованим учбовим процесом розглядаються стратегічна компетенція та мотивація учнів, що покладені в основу створення системи вправ.

Ключові слова: *особистісно-орієнтований підхід, стратегічна компетенція, автономність навчання, мотивація.*

Daver M. V. Actual aspects of learner-centered approach.

Contemporary intercultural education tends to implement more student-centered, activity-based, integrative curriculum. The article investigates teaching approaches to promote new technologies in language learning. The student's motivation to learn languages and their strategic competence are the most important factors for the creation of the system of exercises.

Keywords: *learner-centered approach, strategic competence, autonomy in language learning, motivation.*

Дем'яненко О. О.

Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів (Україна)

АКТИВІЗАЦІЯ “ЧИТАЦЬКИХ РЕАКЦІЙ” УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО УЯВЛЕННЯ ПРО ХУДОЖНІЙ ТВІР

Проблема розвитку читацьких інтересів і здібностей розглядається в широкому соціально-культурному контексті. Описані й проаналізовані найбільш ефективні методичні засоби активізації читацького сприйняття учнів у процесі вивчення світової літератури в школі.

Ключові слова: *учень-читач, “читацькі реакції”, читацьке сприйняття, “повторне читання”, візуалізація художнього образу в літературі.*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань шкільної літературної освіти, визначених сучасними нормативно-правовими документами і чинними навчальними програмами, є спрямування навчального процесу на виховання творчо мислячого читача, здатного до самостійної аналітико-інтерпретаційної роботи з літературним твором у широкому історико-культурному контексті. За такого підходу світова література як навчальний предмет має формувати в учнів художній смак, уміння розрізняти високовартісну й низькопробну книжкову продукцію, поцінювати класичну та сучасну літературу, переживати важливі для духовного становлення особистості естетичні емоції.

Отже, здатність учня сприймати, оцінювати й обирати художній твір є базовими ознаками його читацької компетентності. При цьому об'єктом першочергової уваги є безпосередньо текст літературного твору як мистецтво слова, "іманентна" сутність. Водночас в організації читацької діяльності школярів є необхідність, насамперед, сфокусувати увагу на образі **учня-читача**, адже саме він зі своєю здатністю до емпатії, умінням яскраво уявляти художні образи твору, розуміти й сприймати художнє слово автора, критично сприймати прочитане з огляду на власний життєвий досвід та інформаційну компетентність є "головним героєм" справжнього творчого дійства, назва якого – "урок світової літератури". Представлена ідея суголосна з визначеними у Концепції літературної освіти принципами *нерепресивної свідомості, толерантності та мультикультуралізму, наближення викладання літератури в школі до реалій і проблем сьогодення* [5]. Навчитися читати художню літературу – означає сформулювати та активізувати власну "читацьку реакцію" на неї, водночас – здатність самостійно осмислити її природу і специфіку.

Стан розроблення проблеми. Існують давні літературознавчі й лінгвістичні традиції вивчення порушеного питання (праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, М. Бахтіна та інших), відомою є низка сучасних літературознавчих, структурно-семіотичних досліджень у цьому напрямі (Р. Барт, Р. Варнінг, У. Еко, В. Ізер, Р. Інгарден, Ю. Лотман та інші). Зокрема, німецький вчений Р. Варнінг пропонував вивести у сферу літературознавчих досліджень авторське самовираження у творі, а також "читацькі переживання", "читацькі реакції" на нього. Поняття "читацькі реакції" при цьому тлумачиться досить широко: як різного роду емоції людини в процесі читання (філософська думка, політична реакція, соціально-культурна асоціація, емоційне переживання тощо), реалізовані як відгук на прочитане [8, с. 203].

Не можна обійти увагою й сучасні соціологічні дослідження проблеми розвитку читацьких інтересів і здібностей, які приводять до висновку про те, що книга є феноменом культури, матеріальної й духовної водночас, є засобом, ціллю й власне життєдіяльністю людини (Г. Богданов, В. Медведева, Т. Новальська, К. Пхайко та ін.). Активізація читацького сприйняття, як доводять новітні філософські розвідки, пов'язана з формуванням нової молодіжної культури, на зміст і форми якої впливають елементи візуальної культури – живопис, архітектура, телебачення, відео, комп'ютерна графіка, фото, дизайн тощо. Здатність сприймати та інтерпретувати візуальні образи, створювати на цій основі нові художні образи є визначальною у формуванні естетичної свідомості молоді людини [4, с. 60], а відтоді – свідомості сучасного реципієнта-читача.

Проблема розвитку читацького сприйняття художнього твору завжди знаходила своє відображення у чисельних психологічних розвідках (Л. Виготський, О. Нікіфорова, Л. Жабицька, Л. Беленька, Р. Кадірова та інші), що зумовлює зосередження уваги вчителя-практика на вікових та індивідуально-типологічних рисах сприйняття літературного твору учнями.

Цінним підґрунтям діяльності вчителя-словесника з розвитку читацької компетентності учнів є праці сучасних методистів і практиків (О. Ісаєва, В. Гладішев, Ж. Клименко, С. Сафарян, Т. Полякова та інші), у яких йдеться про контекстуальність (т.з. "фоновість") вивчення літературного твору; важливість зосередження уваги на розвитку

інтерпретаційних здібностей учнів-читачів; специфіку сприйняття перекладних літературних творів, зокрема – поетичних; системність (трифазність навчального читання) і послідовність розвитку читацької культури школярів на різних етапах вивчення твору [1-3; 6-7 та ін.]. Це дозволяє в шкільній практиці реалізувати систему послідовного формування різних складових читацької культури школяра та розвитку сприйняття тексту твору, складовими якої є:

– *мотиваційна* (зацікавити учнів процесом читання і самим твором; використовувати ігрові елементи у ході вивчення твору);

– *когнітивна* (забезпечити базові знання теорії та історії літературної критики);

– *функціональна* (формувати вміння і навички аналізу художнього твору);

– *комунікативна* (розвивати усне та писемне мовлення школярів з теми прочитаного);

– *організаційна* (організовувати дослідницьку та самостійну пошукову роботу учнів, планувати і проводити бібліотечні уроки з метою залучення до книги тощо).

Мета і завдання. Метою статті є виокремлення з-поміж великого арсеналу методичних засобів (як традиційних, так й інноваційних) тих, які б сприяли активізації “читацьких реакцій” на прочитане у процесі вивчення світової літератури в школі, а також їх аналіз.

Постановка та вирішення проблеми. Оприлюднені теоретичні й практичні дослідження соціологів, численні матеріали фахової періодики останніх років дають підстави констатувати загальне падіння читацької культури в суспільстві, послаблення уваги сім’ї до процесу читання літератури, відповідно – зниження інтересу школярів до літератури. Особливо гостро ця проблема постає у старших класах, коли процес читання школярів стає менш керованим з боку вчителя. Слід визнати, що чинниками цього процесу є зниження соціально-економічного та культурного рівня життя людей, вже згадувана вище візуалізація молодіжної культури, а також хаотичність використання комп’ютерних засобів навчання, перевантаження навчальних програм з літератури, брак вільного часу для читання учнів на дозвіллі, зрештою – недостатність уваги до розвитку індивідуального читацького сприйняття школярів у процесі навчання літератури.

Комплекс пропонованих у сучасній літературі методичних засобів є досить великим, адже сучасна методика розвивається інтенсивно. Найбільшим попитом у сучасного вчителя-словесника сьогодні користуються інформаційно-комунікативні та інтерактивні засоби навчання – т.з. “інноваційні”. Все частіше сучасний урок літератури супроводжується мультимедійними презентаціями, учні є користувачами аудіокниг, електронних посібників, відеопрезентацій. Однак навіть осучаснення методичних засобів, які використовує творчий учитель, не може вирішити проблему активізації “читацьких реакцій” учнів. Наявність в учнів інтересу до читання художнього твору ще не гарантує його “активного прочитання”, відчуття себе в ролі співрозмовника автора. Результатом вивчення програмного літературного твору в такий спосіб є, у кращому випадку, отримані базові знання з теорії літератури, осмислення тексту твору на рівні його сюжету та композиції, системи образів, з’ясування основних контекстних відомостей про твір. Проте літературний твір ще не стає цілісним художнім образом в уявленні самого учня-реципієнта та не викликає особистісної “емоційної рефлексії”.

Вагому роль у цьому контексті відводимо прийому “повторного читання”, при чому даємо більш широке (“контекстуальне”) його тлумачення: це і повторне читання тексту одного літературного твору, водночас – творів одного автора, приналежних до однієї національної літератури творів, історично та культурно співвіднесених. Справді, можливість викликати “читацькі реакції” на той чи інший твір стає більш ймовірною, коли учень глибше знайомий з авторським творчим методом, стилем митця (для прикладу, твори А.Чехова “Товстий і тонкий”, “Хамелеон” у 6 класі; “Вишневий сад”, “Чайка” в 11 класі); культурними національними традиціями країни (поезія Мацуо Басьо у 5 класі; повість Я.Кавабата “Тисяча журавлів” в 11 класі); історико-культурними особливостями

розвитку національної літератури (соціально-психологічна проза Франції XIX століття). Тому один із шляхів вирішення проблеми пов'язаний з удосконаленням шкільних програм вивчення літератури з акцентами на історико-культурній і жанрово-стильовій відповідності літературних творів.

З іншого боку, важливим є використання специфічних методичних засобів у практиці вчителя-словесника, які сприяли б активізації “читацьких реакцій” школярів. Здатність сприймати текст як дзеркало, в якому читач бачить і усвідомлює себе, формується внаслідок вибіркового декламаційного читання оригіналу та перекладу твору, використання рольових ігор, організації навчального диспуту за текстом твору та його уривком, обговорення проблемних ситуацій, виконання учнями творчих ситуативних завдань і дослідницьких проєктів, ведення читацьких щоденників тощо. Окрім того, прийом “повторного читання” частково реалізуватиметься в ситуації зіставлення прочитаного літературного твору з його літературними інтерпретаціями (поєми Гомера з поемою Вергілія “Енеїда”), театральними виставами та екранізаціями тощо. Тому використання зазначеного матеріалу в навчальних цілях визнаємо цінним, насамперед, у формуванні мотивації читання, згодом – в активізації індивідуального прочитання “візуалізованого” твору.

Висновки та перспективи. Література є потужним засобом для усвідомлення учнем себе як читача. Спостереження за використанням означених прийомів і видів навчальної діяльності дасть можливість виробити стратегію подальшого вдосконалення сучасної літературної освіти.

Безперечно, яким би кваліфікованим не був учитель, багато в процесі розвитку читацького сприйняття учнів залежить від самого змісту творів, використаних навчальних джерел, змісту і структури підручників тощо. Ретельно добираючи коло шкільного читання, ми маємо враховувати вікові особливості учнів, виявляти рівень їхнього читацького сприйняття, особистісні характеристики реципієнта. Потрібен ґрунтовно розроблений зміст предмета, кваліфікований учитель, конче потрібне наповнення шкільних бібліотек творами світової класики в кращих українських перекладах. Все має працювати в комплексі на формування творчо мислячого читача, розвиток його читацької культури. Справа формування читача – це спільна справа, і її можливо успішно вирішити лише спільними зусиллями влади, науки, педагогічної практики.

Не менш важливим завданням на етапі її реформування є вироблення ефективних методів контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів, які б виявляли здатність до “емоційної рефлексії” та цілісного сприйняття художнього твору.

Використана література:

1. Гладишев В. В. Ще один фінал “Лялькового дому” / В. В. Гладишев // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2006. – № 5. – С. 31-33.
2. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : монографія. – К., 2003. – 380 с.
3. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. – К., 2006. – 340 с.
4. Кучер Т.А. Візуалізація як форма естетизації молодіжної культури / Т.А. Кучер // Вісник Черкаського університету. – Вип. 170. – Серія “Філософія”, 2009. – С. 59-66.
5. Наказ МОН України від 26.01.2011 №58 “Про затвердження Концепції літературної освіти”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/newstmp/2011/26_01/58_260111.doc.
6. Полякова Т.М. Актуальні проблеми викладання зарубіжної літератури. Виховання кваліфікованого читача / Т.М. Полякова – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=294.
7. Сафарян С.І. Використання фонових знань: засади, прийоми / С.І. Сафарян // Всесвітня література. – 2002. – № 1. – С. 50–53.
8. Шумська О.М. Рецептивна естетика як парадигма літературознавства у теоретичних дослідженнях Райнера Вайнінга [Електронний ресурс] / О.М. Шумська // Новітня філологія. – Розділ 2: Літературознавство. – № 4 (24). – С. 201-2011 — Режим доступу: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/novitfilolog/12/103.pdf>.

Демьяненко О. О. Активизация “читательских реакций” учеников в процессе изучения мировой литературы как фактор формирования целостного представления о художественном произведении.

Проблема развития читательских интересов и способностей рассматривается в широком социально-культурном контексте. Описаны и проанализированы наиболее эффективные методические способы активизации читательского восприятия учеников в процессе изучения школьного курса мировой литературы.

Ключевые слова: ученик-читатель, “читательские реакции”, читательское восприятие, “повторное чтение”, визуализация художественного образа в литературе.

Demianenko O. O. An activating of students “reader reactions” in the studying of the world literature as a forming factor of complex idea about the literary text

The problem of developing of the readers’ interests and abilities are examined in a wide sociocultural context. The most effective methodical facilities of the students’ reader perception activating in the process of the world literature learning during school period are described and analyzed.

Keywords: student-reader, “reader reactions”, reader perception, “repeated reading”, visualization of the image in literature.

Дроздова С. А.
Таврический национальный университет
имени В. И. Вернадского (Украина)

ВИДЫ ЛЕКСИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ИНОСТРАННОЙ АУДИТОРИИ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А.П. ЧЕХОВА)

В статье представлен опыт описания лексической работы в аудитории иностранных студентов на материале рассказа А.П. Чехова “Смерть чиновника”.

Ключевые слова: лингвострановедческий комментарий, моделирование лексических и страноведческих знаний, лексико-грамматическая отработка языкового материала текста.

Поскольку обучение языку представляет собой прежде всего обучение правильному пониманию и употреблению его лексики, овладение словарным запасом языка является центральной проблемой обучения иностранному языку. Методика лексической работы, проводимая на разных этапах обучения, безусловно, различна и зависит от многих факторов (целей изучения языка, от степени владения им и пр.). Исходя из принципа коммуникативности, главная задача изучения лексики иностранными студентами сводится к тому, чтобы они могли понимать русскую речь, читать русские газеты и т.д.

В настоящее время в рамках теории и практики преподавания русского языка как иностранного сформировалась особая функционально-коммуникативная модель языка (Т.И. Капитонова, Л.В. Московкин и др.), следовательно, обучение неродному языку, и русскому языку как иностранному в том числе, должно строиться так, чтобы учащийся мог сам систематизировать языковые явления. В этом отношении обучение лексике – один из самых сложных аспектов теории и практики обучения иностранному языку.

Целью статьи является изложение методической разработки проведения лексической работы в иностранной аудитории на материале рассказов А.П. Чехова как одного из возможных способов подачи нового учебного материала.

В качестве основного средства формирования лексических навыков выступает организация усвоения новой лексики, что во многом зависит от специально подобранных лексических упражнений.

Назначение предтекстовой работы заключается в подготовке иностранных студентов